

VJERA U PERSPEKTIVI NAVJEŠTAJA MILOSRĐA U SAKRAMENTU POMIRENJA

Mislav KUTLEŠA

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vlaška 38, p.p. 432, 10 001 Zagreb
mkmoralthel32@hotmail.com

Sažetak

Objavom bule *Misericordiae vultus* 11. travnja 2015. godine papa Franjo je unaprijed najavio *Izvanredni jubilej milosrđa*, označivši ga kao posebno vrijeme za Crkvu. Tim povodom bula izdvaja dvije stvari: a) cilj Jubileja, a to je omogućiti čovjeku istinski susret s Bogom, da blizinu i ljubav Božju iskustveno doživi iz prve ruke kao osobno iskustvo, i b) zahtjeve, koji su ponajprije upućeni služiteljima sakramenta pomirenja, a to je otkrivati lice milosrđa nebeskoga Oca i pomagati penitentu na putu vjere. Iz tog je razloga glavni predmet ovoga članka promišljati o odnosu vjere i milosrđa u sakramentu pomirenja. Kako bi se, međutim, izbjeglo nepotrebno idealiziranje toga odnosa, čovjekovo iskustvo nam ne dopušta da se zanemari i druga »strana medalje«, tj. kako se penitent pred navještajem milosrđa ne suočava samo s ljubavlju Božjom nego, nerijetko, i s vlastitom nevjerom što otežava daljnji govor o milosrdnom Bogu punom ljubavi i dobrote. Ovdje se ne isključuje i moguća banalizacija grijeha, grešnoga stanja i vjere jer Bog koji ljubi *uvijek* i *sve* oprašta. To, u svakom slučaju, govori o iskrivljenom shvaćanju milosrđa Božjega. U tom i takvom izazovu služitelj sakramenta pomirenja dužan je iznijeti jasan nauk kako je milosrđe Boga Oca dinamika njegove ljubavi kojom izlazi ususret čovjeku pozivajući ga na jednako dinamičan odgovor: obrati se i vjeruj evanđelju. Iz te dinamike ljubavi izvire i istinitost navještaja milosrđa koja poziva na vjeru i vjernost, odnosno na obnovu Saveza i sinovskog odnosa s Bogom Ocem po Isusu Kristu.

Ključne riječi: vjera, grijeh, pomirenje, zajedništvo, teologalne kreposti, *vir perfectus*.

Uvod

Govoreći o *Izvanrednom jubileju milosrđa* papa Franjo daje na uvid nakane koje bi ga trebale voditi, stavljajući osobiti naglasak kako ono mora biti vrednovano

i proživljeno na način da se očituje kao »posebno vrijeme za Crkvu«¹, unutar kojega bi cilj navještaja milosrđa suvremenom čovjeku bio ostvariti vjeru ljubavlju djelotvornu (usp. Gal 5,6). Ta misao i stav osvjetljaju temeljnu nakanu: da Crkva neprekidno promišlja o sebi i svojem poslanju i ophođenju prema ljudima unutar i izvan Crkve, Božjega naroda, rađajući ljude vjere.² Za nju bi, ako je slijediti misao pape Franje, *milosrđe trebalo biti put vjere i put prema vjeri*. Tako je Crkva, na svim svojim razinama, potaknuta da se posveti novom i kritičkom promišljanju o milosrđu u kontekstu suvremene duhovne i moralne kulture života ljudske zajednice kako bi cjelokupna ljudska zajednica upoznala i doživjela milosrđe kao izvor nove radosti, vedrine i mira jer Bog koji ljubi istodobno tješi, oprašta i daje nadu (usp. MV 2–3). Milosrđe je tako, s jedne strane, predmet trajnoga kritičkog promišljanja, a s druge strane i nakana da bude polazišna točka aktualizacije naravi i poslanja Crkve koja će rađati ljude vjere, što papa Franjo potvrđuje riječima svojeg prethodnika pape Ivana XXIII: »Katolička se crkva želi pokazati najljubaznijom majkom svih, dobrohotnom, strpljivom, pokretanom milosrđem i dobrotom prema djeci koja su se od nje odijelila« (MV 4). Poziv tako dotiče sve službe po kojima Crkva djeluje, a sve s ciljem kako bi dala konkretan i odgovarajući odgovor Kristu.

Uzimajući u obzir odnos »odijeljenih«, uzet iz izjave pape Ivana XXIII., i naravi i poslanja Crkve, poziv tako nije zaobišao sakrament pomirenja kojemu papa Franjo ipak ukazuje posebnu važnost u kontekstu spoznaje i doživljaja božanskog milosrđa na planu evangelizacije čovjeka svjesna ili nesvjesna vlastita grijeha, povrede Božje ljubavi i bezakonja u kontekstu objektivnih moralnih norma. Iako se stječe dojam kako proglas *Izvanrednog jubileja milosrđa* predvođen bulom *Misericordiae vultus* prati prije svega socijalno-moralna nakana, ipak se ni na koji način ne želi i ne može marginalizirati vjerska nakana jer je Jubilej u konačnici usmjeren temeljima vjere: »kako bi svjedočenje vjernih bilo snažnije i plodonosnije« (MV 3). S obzirom da je nakana upućivati čovjeka prema autentičnom načinu vjerovanja, cilj je milosrđa prije svega vjera, posvjedočena vjera, koja otkriva kako je poziv na svetost nasljedovanjem Krista istodobno i vjerskog i moralnog karaktera.³ Ono na osobit način dobiva

¹ FRANJO, *Misericordiae vultus – Lice milosrđa. Bula najave Izvanrednog jubileja milosrđa* (11. IV. 2015.), Zagreb, 2015., 3 (dalje: MV).

² Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu* (7. XII. 1965.), br. 1–3, u: *Dokumenti*, Zagreb, 1998. (dalje: GS).

³ Katolički moralist Mauro Cozzoli ističe kako je kršćansko djelovanje zapravo prelijevanje onoga *biti-u-Kristu* u čin. Štoviše, vjera, ufanje i ljubav, kao teologalne kreposti, uvode čovjeka u odnos s Bogom, dajući čovjeku teologalni smisao života. Usp. Mauro COZZOLI, *Etica teologale. Fede. Carità. Speranza*, Milano, 2010., 8.

na snazi u suvremenom vremenu u kojem je, pod pritiscima materijalizma i relativizma, osjećaj za vjeru i odgovoran odnos prema vjeri gotovo kod mnogih izgubio na svojoj važnosti i prioritetu. Suvremenom čovjeku, uvjetovanom pretjeranim materijalizmom, a koji je nerijetko uzrokovan dubokom čežnjom za životom dostojnim čovjeka, govor o vjeri je vrednovan kao tema koja pripada dalekoj prošlosti ili je sekundarno pitanje, čega je posljedica iskrivljen odnos prema grijehu kao povredi Božje ljubavi i dobrote. Drugim riječima, Crkva se nalazi pred konkretnim moralnim, teološkim i antropološkim izazovima u kojima otkriva poziv na važnost dubljeg promišljanja o milosrđu u odnosu vjere i grijeha u sakramentu pomirenja. Tako papa Franjo ističe: »Mnogo je onih, a među njima ima i mladih, koji se vraćaju sakramentu pomirenja; s pomoću toga iskustva oni ponovno nalaze put povratka Gospodinu, živeći trenutak snažne molitve i ponovno otkrivajući smisao vlastita života. Stavimo odlučno sakrament pomirenja ponovno u središte, jer omogućuje ljudima izravan doticaj s veličinom Božjega milosrđa. To će za svakoga pokornika biti izvor pravoga duševnog mira.«⁴

U tom se smislu slobodno može zaključiti kako uz tradicionalno poimanje sakramenta pomirenja i pokore kao čina vjere penitenta, do izražaja dolazi i druga dimenzija, odnosno da je sakrament pomirenja čin vjere penitenta. Takav stav proizlazi iz činjenice da je gubitak osjećaja za vjeru uzrok i gubitak osjećaja za grijeh i njegovu težinu. Svjetlo vjere i snaga ljubavi i nade presudni su čimbenici za otkrivanje i istinsko razumijevanje grijeha i njegove težine u odnosu na povredu Boga i bližnjih, s jedne strane, te Božjeg oprosta, s druge strane. Sakrament pomirenja samim time što je događaj i razlog vjere postaje put unutar kojega penitent ulazi u dublje shvaćanje vlastita grijeha upoznavanjem veličine Božje ljubavi koju ne može nadići i pobijediti ni jedan grijeh. Milosrđe, ako se želi slijediti Sveto pismo, kreće se upravo u tome pravcu, nastoji obnoviti ono što je u samom početku obilježilo život čovjeka – zajedništvo i suradnja s Bogom. Penitent je pozvan obnoviti, produbiti i usavršiti svoju vjeru kroz susret s Istinom u vjeri. Prema tome, milosrđe ne može biti shvaćeno isključivo kao zahvat kojim Bog samo i jedino osuđuje grijeh, već čin kojim se u penitentnu nastoji razvijati osjećaj za vjeru i pripadnost Bogu, svojem Stvoritelju, razvijati osjećaj za nasljedovanje Krista Gospodina. Milosrđe, dakle, u sakramentu pomirenja krči put teologalnoj kreposti vjere.

Stoga je i cilj ovoga članka približiti značenje milosrđa u sakramentu pomirenja kao zahvatu kojim se penitenta, bilo zbog teškog osjećaja grijeha ili

---

⁴ Isto, 17.

grešnosti, bilo zbog tragedije zla s kojim se suočava, nastoji približiti Bogu u vjeri i uvesti ga u vjerno zajedništvo s Njime. Tim više što je sakrament pomirenja u službi izvornog zajedništva Boga i čovjeka koje je istodobno i paradigma vjere,⁵ paradigma zajedništva, a potom, iako neodvojivo, i paradigma suradnje Boga i čovjeka koje se ostvaruje nasljedovanjem Krista.

Iz navedenih je razloga ovaj članak podijeljen tako da se na početku uzmu u obzir dvije temeljne kategorije i stvarnosti ljudskog i kršćanskog života: vjeru i grijeh. Nastojat ćemo u početku izdvojiti temeljni smisao i predmet dara i milosti vjere kako bismo jasnije istaknuli posljedice grijeha, a posljedično i predmet sakramenta pomirenja. Imajući u vidu, međutim, kako se u kontekstu zla, a koje može utjecati na vjeru, čovjek ne suočava samo i jedino s vlastitim grijesima nego i s raznim oblicima nepravda koje mu se nanose i koji mu onemogućuju istinsko ostvarenje vlastita života i dostojanstva,⁶ dužni smo ih uključiti kako bi jasnije došla do izražaja vjera kao glavni predmet sakramenta pomirenja.

Kako bismo jasnije artikulirali dubinu i širinu milosrđa u sakramentu pomirenja kao čina za vjeru penitenta, članak je podijeljen u dva dijela. U prvom dijelu naglasak je stavljen na odnos vjere i grijeha u kontekstu zajedništva čovjeka i Boga, dok drugi dio, oslanjajući se ponajviše na Dogmatsku konstituciju o Crkvi *Lumen gentium*, govori o poslanju Crkve kao sakramenta sjedinjenja i jedinstva u sakramentu pomirenja.

1. Odnos vjere i grijeha u kontekstu zajedništva čovjeka i Boga

1.1. *Vjera kao zajedništvo*

Vjera i grijeh – dva pojma koja su, sadržajno gledajući, međusobno suprotstavljena, a opet, ponajprije zbog ljubavi Božje, na specifičan način međusobno povezana, jer »ali gdje se umnožio grijeh, nadmoćno izobilova milost: kao što grijeh zakraljeva smrću, da tako i milost kraljuje pravednošću za život vječni po Isusu Kristu Gospodinu našem« (Rim 5,20-21). Svijest o tome da je o grijehu dosad već mnogo toga rečeno ide u prilog činjenici da je govor o vjeri kroz cijelu povijest Crkve i ljudskoga društva pratila teološka i antropološka problematika zla i grijeha, a koji su se uvijek, manje ili više, na drukčiji način artikulirali. U smislu prethodno izrečenih Pavlovih riječi, grijeh je još više omogućio da do izražaja dođe snaga Božje ljubavi koja oprašta, liječi i uzdiže ljudsko biće.

⁵ Ovdje se isključivo misli na razdoblje prije grijeha prvoga čovjeka.

⁶ Usp. Mauro COZZOLI, *Etica teologale. Fede. Carità. Speranza*, 8.

Milošću i darom vjere očituje se slika Boga koji se suprotstavlja zlu i grijehu boreći se za zajedništvo s čovjekom, njegovim životom i dostojanstvom, »nije meni do smrti grešnikove, nego da se odvrati od zloga puta svojega i živi« (Ez 33,11). Gledajući kroz Božje oči, očituje se snažan kontrast između vjere i grijeha. Do izražaja dolazi činjenica kako je glavni i temeljni smisao grijeha smrt čovjeka unoseći razdor, razdvojenost ili razvalinu između njega i Boga, koja se ostvaruje kroz čovjekove osobne nemoralne odluke i opredjeljenja, dok je s druge strane vjera, gledajući u kršćanskom smislu, egzistencijalni stav čovjeka, temeljna odluka o usmjerenju života uz koji ide povjerenje u njega.⁷ Vjera je opredjeljenje za egzistencijalno zajedništvo s Bogom i opredjeljenje za život i samoostvarenje. Time vjeru kao odnos i suradnju možemo gledati iz dvostruke perspektive: iz njezine silaznosti (Bog koji se objavljuje i daruje čovjeku) i njezine uzlaznosti (čovjek koji odgovara i daruje se Bogu), stvarajući time istinski suradnički odnos.

Katolička moralna teologija sasvim konkretno pristupa definiranju grijeha i njegova smisla u odnosu na Boga i čovjeka, polazeći od stvarnosti koja je ukorijenjena u svako ljudsko biće: čovjek je slika i prilika Božja. U tom se kontekstu vjera ne iščitava samo kao milost ili jednostavno kao dar Božji nego kao dar koji rađa odnos između Boga i čovjeka.⁸ Vjera je ponajprije dar po kojemu se rađa zajedništvo s Bogom, iz kojega potom proizlaze i odgovornosti vjerskoga života, poštujući Božju volju, božanski, odnosno vječni zakon.⁹ Taj odnos, međutim, ima svoj početak u Božjem naumu da stvori čovjeka na svoju sliku i priliku te ga pozove na neraskidivu suradnju u vladanju, odnosno gospodarenju svijetom. Iz toga proizlazi kako je vjera od samoga početka, od prvih stranica Svetoga pisma, tumačena kao prijateljski i partnersko-suradnički odnos između Boga i čovjeka. Vjera je zamišljena kao odnos u suradnji,¹⁰ kao zajedničko kročenje kroz život prema svojoj konačnoj svrsi, to je konačan i savršen susret sa svojim Stvoriteljem. U tom je smislu vjera trebala očuvati čovjeka za njegov cilj i svrhu – vječno zajedništvo s Bogom i život vječni. Tako od samoga početka pa do današnjeg dana vjera ima svoju glavnu svrhu i smisao: biti u zajedništvu i biti djelotvoran u suradnji s Bogom; »bez mene ne mo-

⁷ Usp. Veronika Nela GAŠPAR – Martin KAJTAZI, Benedikt XVI. o vjeri, razumu i smislu kršćanskog života, u: *Riječki teološki časopis*, 22 (2014.) 2, 466.

⁸ Usp. BENEDIKT XVI., *Porta fidei – Vrata vjere. Apostolsko pismo u obliku motuproprija kojim se proglašava Godina vjere* (11. X. 2001.), Zagreb, 2012., br. 1 (dalje: PF).

⁹ Usp. Anton TAMARUT, Kako ponovno otkriti ljepotu i radost vjere, u: *Bogoslovska smotra*, 83 (2013.) 3, 583; Ivan FUČEK, *Zakon – Vjera. Moralno-duhovni život*, Split, 2004., 227–265.

¹⁰ Usp. Sergio BASTIANEL, *Vita morale nella fede in Gesù Cristo*, Milano, 2005., 10.

žete učiniti ništa« (Iv 15,5), »tako i vjera: ako nema djelâ, mrtva je u sebi« (Jak 2,17). Tome svakako u prilog idu riječi pape Franje: »Milosrđe: to je riječ koja objavljuje otajstvo presvetoga Trojstva« (MV 2). Milosrđe je i odraz zajedništva Presvetoga Trojstva koje snagom milosrđa uvodi čovjeka u isto zajedništvo darom i snagom vjere i osposobljuje ga za odgovorno zajedništvo s bližnjim i cjelokupnim ljudskim okolišem.

Osim toga, katolička moralna teologija govoreći o vjeri polazi od njezine vrednote i kao teologalne kreposti po kojoj i u kojoj čovjek odgovara istini o sebi i Bogu. S obzirom da je čovjek pozvan na istinu po kojoj odgovara svojoj najdubljoj naravi kao slici i prilici Božjoj, postaje neupitno kako je vjera vrednovana kao ključan dar po kojem čovjek spoznaje i opredjeljuje se za istinu jer je u igri njegov život i dostojanstvo. Riječ je, naime, o istini koja ga povezuje s temeljima njegova života, smisla i dostojanstva. U tom se svjetlu otkriva kako je istina, stvarateljska i spasenjska, u Božjoj darivajućoj samoobjavi čovjeku¹¹ koja se više puta i na više načina nastojala približiti čovjeku i obnoviti prvotno zajedništvo i suradnju, a konačno se objavila po njegovu sinu Isusu Kristu, po kojoj su ljubav i milosrđe dobili konačno lice, a svoju snagu i vjernost pokazali sve do smrti, smrti na križu. Stvarateljsku i spasenjsku istinu, koja je i moralnog karaktera, a po kojoj Bog obnavlja izvorno zajedništvo, kako nam tumači teologija stvaranja, čovjek može prepoznati i prihvatiti, i njoj odgovoriti samo i jedino snagom vjere. Vjera je mjesto susreta darivajuće ljubavi Božje i ljudske slobode koja prihvaća.¹² »Vjera je istinoljubiv odnos Boga prema čovjeku: Bog jest čovjekova istina.«¹³ Sjedinjen s tom Istinom čovjek u konačnici nalazi i ostvaruje sama sebe, ostvaruje svoj smisao i svrhu, ostvaruje svoj život i dostojanstvo.¹⁴

Nadalje, vjera od samoga početka zajedništva Boga i čovjeka jest iskustvena vjera, vjera biti za-jedno. Vjera je presudna za su-radnju u kojem Bog za čovjeka nije nepoznata i daleka stvarnost prema kojoj bi se čovjek odnosio kao prema »on«, »ono«, »netko treći«, već je subjekt: On je »ti« koji se objavljuje, koji izlazi u susret čovjeku, koji mu se daruje sa svrhom da budu »mi«,

¹¹ Mauro COZZOLI, *Etica teologale. Fede Carità Speranza*, 59; usp. Jean DANIELÉLOU, *Bog i mi*, Zagreb, 2012., 15–17.

¹² Usp. Mauro COZZOLI, *Etica teologale. Fede Carità Speranza*, 59.

¹³ *Isto*, 83.

¹⁴ U tom se smislu Romanus Cessario oslanja na Hansa Ursa von Balthasara koji reče kako je čovjek pozvan prepoznati, prihvatiti i poštivati Krista kao konkretnu osobnu normu moralnog života. Na tom tragu, nastavlja Cessario, čovjek koji je sjedinjen s Kristom dostiže savršenost moralnog života koji ga dovodi do sjedinjenja s Presvetim Trojstvom. Usp. Romanus CESSARIO, *Kreposti*, Zagreb, 2007., 10.

da budu zajedništvo u ljubavi i vjernosti.¹⁵ Iz Božjega antropološkog projekta otkrivenog u teologiji stvaranja jasno dolazi do izražaja kako je narav vjere ući u zajedništvo s Bogom koji traga za čovjekom, koji traga za zajedništvom s čovjekom, koji se želi darovati čovjeku njemu za spasenje. »Vjera je ovdje usmjerena prema osobi. Ona je prije svega čin/događaj susreta i povjerenja koji zahvaća razum, volju i osjećaj u njihovu izvornom jedinstvu. Oblik 'ja vjerujem u tebe' radikalno je i opsežan. On se odnosi na osobu u njezinoj cjelini. Vjera se kreće u prostoru susreta ja i ti: ona je osobni događaj.«¹⁶ Iz navedenog proizlazi kako je vjera usmjerena zajedništvu osoba, koje je po svojoj naravi dinamično, a očituje se kroz aktivnu suradnju u Božjem redu stvaranja i poštivanja objektivnoga moralnog reda koje uređuje život stvarne stvarnosti i u kojima čovjek nalazi i ostvaruje sama sebe. Prema tome, vjera mora biti shvaćena i kao moralna odgovornost čovjeka po kojoj ga Bog preobražava.¹⁷ S tim u vezi svaki kršćanin ima određenu odgovornost prema vjeri i u vjeri jer je vjeru pozvan živjeti u ljubavi. Ta nam činjenica kršćanskog poziva otkriva svojevrstu ozbiljnost kršćanskog života po kojoj se vjeru ne smije vrednovati kao tradiciju, kao što su razni oblici društvenih ili osobnih tradicija i običaja, jer ona ne uključuje odnos prema nečemu, prema određenom načinu ili stilu života nego prema živome Bogu, Stvoritelju i Spasitelju (usp. PF 118–119). Prihvatajući i živeći njegovu volju i poštujući objektivni moralni red, čovjek ulazi dublje i jača svoje zajedništvo s Bogom jer nalazi i ostvaruje sama sebe kao sliku i priliku Božju (usp. PF 120–127). Vjera osim što je utemeljena i proizlazi iz Božje objave i njegova samodarivanja čovjeku nije po svojoj naravi statična, tj. nije samo usmjerena tomu da je

¹⁵ Pitanje odnosa čovjeka i objave prelazi svakako preko dara i milosti vjere po kojoj čovjek spoznaje i prihvaća što mu Bog govori kako bi onaj nepoznati i skriveni Bog za čovjeka postao spoznati Bog koji je za mene i koji me poziva na zajedništvo. Tomu u prilog ide i nauk izražen u koncilskoj Dogmatskoj konstituciji o božanskoj objavi *Dei Verbum*: »Nevidljivi Bog, u svojoj neizmjerljivoj ljubavi zapodijeva razgovor s ljudima kao prijateljima i s njima druguje, pozivajući ih u zajedništvo sa sobom, da ih u njemu prigrlji«, DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dei Verbum. Dogmatska konstitucija o božanskoj objavi* (18. XI. 1965.), br. 2, u: *Dokumenti* (dalje: DV).

¹⁶ Mauro COZZOLI, *Etica teologale. Fede. Carità. Speranza*, 68. Ovome smo slobodni nadodati i stav filozofa Josefa Piepera, koji ističe: »Vjerovati uvijek znači: nekome nešto vjerovati«. Ta nam izjava dopušta istaknuti dvije stvari: subjekt (nekome) i objekt (nešto). Čovjek, dakle, uspostavlja kontakt i odnos s nekim, a ne samo sa sadržajem vjere. Usp. Josef PIEPER, *O vjeri*, Zagreb, 2012., 19–24.

¹⁷ »Postoji, naime, duboka povezanost između čina kojim se vjeruje i sadržaja uz koji dajemo svoj pristanak. Apostol Pavao pomaže nam ući u tu stvarnost kada piše: srcem se vjeruje, a ustima ispovijeda vjera (usp. Rim 10,10). To srcem vjerovati upućuje na to da je prvi čin kojim se prispjiva k vjeri dar Božji i djelovanje milosti koja djeluje i preobražava osobu do dubine njezina bića« (PF 10).

čovjek vrednovan samo i jedino kao primatelj, nego je u sebi dinamična, pozivajući čovjeka na suradnju. Vjera je tako utemeljena i izvire iz Božje objave, ona je »slobodni dar milosti«¹⁸, ali svoju snagu crpi iz čovjekove vjernosti vjeri, vjernosti Bogu u vjeri: »tko ostaje u meni i ja u njemu, taj donosi mnogo roda« (Iv 15,5). »Ukoliko je istinski habitus (vjera) u nadnaravnom redu, moralna teologalna i ulivena krepost osposobljava osobu na međuosobno zajedništvo s Bogom.«¹⁹ Iz svega dosad rečenog proizlazi istina vjere ili istina o vjeri, tj. kako je vjera u prvom redu usmjerena prema zajedništvu, a potom i na partnersko-suradnički životni dijalog Boga i čovjeka za dobrobit pojedinca ali i za opću dobrobit čovječanstva. Time se još jednom izriče primat, odnosno neophodnost vjere u odnosu na moralne zahtjeve poslušnosti Božjoj volji, odnosno pozitivnim božanskim zakonima jer je predmet sakramenta pomirenja i milosrđa čovjek, njegova ljudska, vjerska, duhovna i moralna zrelost (usp. PF 7). U svemu tomu valja prepoznati kako je milosrđe, kao odraz ljubavi Božje, zapravo razlog vjere.

1.2. *Grieh kao prekid zajedništva*

Sveto pismo nije, međutim, samo povijest vjere, ne progovara samo o povijesnom hodu i savezu čovjeka i Boga nego progovara i o povijesti spasenja započetoj ljudskim padom, grijehom čovjeka kojega Bog nije htio ostaviti na nemilost grijehu i zlu, a posljedično i o njegovoj konačnoj propasti. Nasuprot Božjem planu i projektu, po kojemu čovjek snagom dara i milosti vjere stoji u odnosu i u trajnom i neraskidivom zajedništvu i suradnji s Bogom, ispriječio se grijeh koji je trajno, kroz čitavu povijest ljudskoga roda, ugrozio taj početni dinamičan i istinoljubiv prijateljski, partnersko-suradnički odnos Boga i čovjeka.

Tako nam se otvara prvi zadatak: prikazati narav i smisao grijeha, a potom i njegove posljedice. Grijeh se u duhu objave prikazuje kao uvreda nanesena Bogu i kao prekid odnosa/saveza s Bogom. Nauk Katoličke crkve posve je jasno usmjeren otkrivanju grijeha kao rušenja odnosa, odnosno narušenosti ili prekidu odnosa i suradnje Boga i čovjeka.²⁰ Problematiku grijeha papa Ivan

¹⁸ Romanus CESSARIO, *Kreposti*, 14.

¹⁹ *Isto*, 16–17.

²⁰ Manuali iz moralne teologije prepoznaju tako tri termina koji očituju onu izvornu narav grijeha: a) *hattā't*: nedostatak, odnosno u svojem izvornom značenju promašenost svrhe. Riječ je o terminu koji se najčešće pojavljuje. U Starom zavjetu pojavljuje se u smislu gubitka konačne svrhe; b) *āwōn*: tumači ga se kao izokrenutost u odnosima. Tako se na prvom mjestu govori o odnosu prema Savezu odnosno o udaljavanju od Saveza; c)

Pavao II. jasno izriče u dokumentu *Pomirenje i pokora*, govoreći: »U biblijskom izvještaju o gradnji Babilonske kule izbija na vidjelo jedna sastojnica što nam pomaže da shvatimo grijeh: ljudi su htjeli sagraditi grad, stvoriti svoje društvo, biti snažni i moćni bez Boga, premda zapravo ne i protiv Boga. U tom smislu izvještaj o prvom grijehu u raju zemaljskom i izvještaj o Babilonskoj kuli, unatoč znatnim razlikama u sadržaju i obliku, u jednoj se točki slažu: u oba slučaja suočeni smo s *isključivanjem Boga*, i to izričitim odbacivanjem jedne od njegovih zapovijedi, postupkom što očituje suparništvo prema Bogu, obmanom da čovjek može biti kao on. U izvještaju o Babilonskoj kuli isključivanje Boga ne očituje se toliko u nekom sučeljavanju s njime, već kao zaborav i ravnodušnost prema njemu, kao da Bog nema ništa s čovjekovim naumom da gradi i da se s drugima združi. No u oba se slučaja nasilno *kida odnos s Bogom*. U prizoru zemaljskog raja očituje se sva dramatičnost i težina najdublje i najmračnije biti grijeha: *neposlušnost Bogu*, njegovu zakonu, čudorednom mjerilu što ga je on dao čovjeku upisavši ga u njegovo srce, a to je potvrdio i usavršio objavom.«²¹ Iz navedenog teksta jasno proizlaze dvije stvari: dok se s jedne strane očituje jasan poziv koji je upućen čovjeku da vjeruje i da s Bogom surađuje poštujući njegovu volju i čudoredna mjerila, dotle se s druge strane očituje čovjekova sloboda da u bilo kojem trenutku može prihvatiti ili zanijekati taj izvorni poziv na zajedništvo i suradnju.²² Tako nam se sama po sebi nameće činjenica da po neposluhu Bogu, njegovoj volji i čudorednim mjerilima, čovjek *kida* svoj odnos s Bogom. Smisao grijeha jest u tome da čovjek svojim grijehom, i ustrajanjem u grijешenju i grešnom stanju, isključi Boga iz života. Čovjek se grijehom uvodi u novo stanje, stanje izoliranosti, u stanje prividne sigurnosti i prividne mogućnosti za istinskim i kvalitetnim samoostvarenjem. Slobodno bi se moglo reći kako je riječ o promašenoj egzistenciji jer je odvojen od svojeg Stvoritelja i svoje konačne svrhe ili cilja.²³

Nadalje, dokument nastavlja: »Isključivanje Boga, kidanje odnosa s Bogom, neposlušnost Bogu: to je bio i jest grijeh tijekom ljudske povijesti u svim

---

pešah: tumači ga se kao prijestup zakona ali isključivo u odnosima protiv osoba ili stvari. Ukoliko je riječ o grijehu, tada se ono odnosi na čin kojim se prekida odnos s Bogom ili sa zajednicom. Tako je svim terminima zajednička činjenica da se odnose na odnos prema Bogu. Drugim riječima, smisao je grijeha uništiti onu Božju inicijativu i volju da čovjek živi u zajedništvu i suradnji sa svojim Stvoriteljem i Otkupiteljem. Usp. Livio MELINA – José NORIEGA – Juan José PEREZ-SOBA, *Camminare nella luce dell'amore*, Siena, 2008., 438.

²¹ IVAN PAVAO II., *Reconciliatio et paenitentia – Pomirenje i pokora. Apostolska pobudnica* (2. XII. 1984.), Zagreb, 1996., 46–47 (dalje: RP).

²² Ivan FUČEK, *Grieh – Obraćenje*, Split, 2004., 45–58.

²³ Usp. *Isto*, 82–83.

svojim različitim oblicima što može ići do nijekanja Boga i njegova bivanja: to je pojava ateizma« (RP 47–48). Ateizam kao stanje nevjere tako očituje, kako je već istaknuto, novo stanje ljudske osobe koje bi bilo označeno kao otuđenje od Boga ili bijeg od Boga. Po svemu dosad rečenome postaje posve jasno kako grijeh nije samo povreda nekoga ćudorednog pravila ili Božjeg zakona nego povreda osobe, povreda odnosa s posljedicom ljudskog otuđenja i nesposobnosti za vlastito samoostvarenje.²⁴

Ne udaljavajući se, naravno, od nauka koji je od samoga početka života Crkve aktualan, teološki udžbenici iz područja osnovnog morala ulaze u dublju analizu problema grijeha. Grijeh se nastoji iščitati i iz njega samoga kao takvoga kao i iz perspektive odnosa čovjeka i Boga. Grijeh se stoga prikazuje kroz iskustva kao prekid odnosa s Bogom koji je konačni cilj svake ljudske osobe, a koji posebno dolazi do izražaja u eksplicitnom odbijanju Krista, a po njemu i Božjeg plana spasenja.²⁵ S obzirom na objavu, grijeh nam se jasno očituje kao povreda nanesena Bogu i kao prekid osobnog odnosa s njime.²⁶ Osnovni element spasenjskog procesa jest Bog koji djeluje i koji je izvor teologalnog života ljudske osobe, koji se ostvaruje samo i jedino u odnosu s njime. Smisao se grijeha tako jasnije očituje tek u odnosu spram Boga koji se dariva čovjeku kako bi on živio, odnosno u odbacivanju Boga koji se daruje za život.²⁷ Pritom ne treba zanemariti onu prvu i najbližu činjenicu, a ta je da se Božje darivanje čovjeku očituje kroz stvaranje čovjeka na njegovu sliku i priliku. Dok tako s jedne strane vjera ide za tim da se Boga prihvati te da čovjek svjetlom vjere otkriva i upoznaje Boga, s druge strane smisao je grijeha učiniti posve suprotno. Grijeh je oprečan vjeri jer dok vjera otvara čovjeka za Boga i bližnjega dotle grijeh zatvara čovjeka i onesposobljuje ga za život u zajedništvu s Bogom i čovjekom, onesposobljuje ga za spoznavanje istine o vlastitom biću, dostojanstvu i životu. Kao posljedica toga pojavljuje se i nesposobnost spoznavanja objektivnih moralnih zakona koji su upisani u njegovo srce. Grijeh prema tome vodi do gubitka ili udaljenosti od Boga, a posljedično i do nesposobnosti da čovjek spozna i prihvati univerzalni ćudoredni zakon: čini dobro – izbjegavaj zlo, jer je onesposobljen za prepoznavanje dobra, »nitko nije dobar, doli Bog jedini« (Lk 18,19), udaljen je od Krista koji je svjetlo istinsko koje prosvjetljuje

²⁴ Usp. Ivan FUČEK, *Zakon – Vjera*, 266–272.

²⁵ Usp. Livio MELINA – José NORIEGA – Juan José PEREZ-SOBA, *Camminare nella luce dell'amore*, 435.

²⁶ Usp. Sergio BASTIANEL, *Vita morale nella fede in Gesù Cristo*, 10; Ivan FUČEK, *Grijeh – Obraćanje*, 190.

²⁷ Usp. Sergio BASTIANEL, *Vita morale nella fede in Gesù Cristo*, 436.

svakog čovjeka. Tako je ljudska sljepoća i duhovne i moralne naravi, odnosno grijehom se čovjek onesposobljuje za gledanje Boga i razumijevanje dobra koje je pozvan vršiti.²⁸ S tim u vezi postaje daleko jasnije da grijehom ili ustrajanjem u grijehu i grešnom stanju čovjek, s obzirom da se otuđuje,²⁹ gubi iz svojeg horizonta Boga, gubi jedino svjetlo koje mu može osvijetliti put dobra – Isusa Krista. Iz toga razloga, kako ćemo vidjeti jasnije u drugom poglavlju, suvremeni čovjek ima poziv i odgovornost da se okrene Kristu »da od njega dobije odgovor o tome što je dobro i o tome što je zlo« (VS 8).

Ustrajati u grijehu ili grešnom stanju, odnosno u udaljenosti od Boga, čovjek postupno gubi i osjećaj za grijeh jer postupno potamnjuje osjećaj za Boga (usp. RP 18). S tim u vezi papa Ivan Pavao II. iznova aktualizira problematiku koju je već mnogo ranije istaknuo kao problematiku suvremenog društva papa Pio XII.: »Najvjerojatnije je najveći grijeh današnjega svijeta taj da je čovjek počeo gubiti osjećaj za grijeh.«³⁰ Ta papina izjava pridonosi razvoju misli kako je suvremeni čovjek gubitak osjećaja za grijeh, odnosno za zlo, usvojio i kao svoju kulturu u svim strukturama ljudskoga života i djelatnosti: od obitelji pa sve preko političkih struktura do tehničkih i znanstvenih struktura, a koji sve više svjedoče o poigravanju s osnovnim dobrom ljudske zajednice: čovjekom, njegovim životom i dostojanstvom od začeća pa sve do prirodne smrti. Takva društvena situacija svakako svjedoči kako je gubitak osjećaja za grijeh svakako gubitak osjećaja čovjekove pripadnosti i ovisnosti o Bogu kao njegovu Stvoritelju i kao njegovu konačnom cilju (usp. RP 18), što svakako ima za učinak čovjekovu, već prethodno rečenu, nesposobnost da razlikuje dobro od zla, da se opredjeljuje za ono što je dobro za njega i društvo, za ono što je plemenito i što obogaćuje ljudsko društvo. Drugim riječima, problem zla i grijeha tumači se isključivo iz osobne subjektivne perspektive svakog pojedinca. U tom smislu možemo slobodno zaključiti kako je čovjekov izlazak iz grijeha i zla jedino i isključivo u Bogu, u daru vjere, u ponovnom otkrivanju poziva na

²⁸ »Nakon onoga tajanstvenoga istočnoga grijeha što je počinjen na poticaj đavla, koji je lažac i otac laži (Iv 8,44), čovjek je trajno u napasti da odvrti svoj pogled od živoga i pravoga Boga i upravi ga idolima (usp. 1 Sol 1,9), zamjenjujući Istinu-Boga lažju (Rim 1,25), što mu onda potamnjuje sposobnost da spozna istinu i oslabljuje volju da joj se pokori«, IVAN PAVAO II., *Veritatis splendor – Sjaj istine. Enciklika o nekim temeljnim pitanjima moralnog naučavanja Crkve* (6. VIII. 1993.), Zagreb, 2008., 1 (dalje: VS).

²⁹ Više o temi grijeha kao otuđenja vidi u: Mato ZOVKIĆ, Grijeh prema Pavlu kao otuđenje od Boga i bližnjih, u: Nediljko A. ANČIĆ – Nikola BIŽACA (ur.), *Osobna i društvena dimenzija grijeha*, Zbornik radova teološkog simpozija, Split, 2002., 23–51.

³⁰ PIO XII., Radio poruka sudionicima nacionalnog katehetskog kongresa Sjedinjenih Američkih Država u Bostonu, u: http://w2.vatican.va/content/pius-xii/en/speeches/1946/documents/hf_p-xii_spe_19461026_congresso-catechistico-naz.html (20. II.2016.).

zajedništvo, da se približi Kristu od kojeg jedino može dobiti odgovor o tome što je dobro, odnosno zlo.

2. Milosrđe u sakramentu pomirenja

2.1. Crkva kao sakrament jedinstva

Iako bula *Misericordiae vultus* ne donosi neko revolucionarno otkriće i novost, ipak njezina dubina proizlazi iz trajnog otkrivanja misterija Crkve i njezina služenja (*diakonia*) u svijetu. Služenje je to koje je usmjereno navješčaju vjere, Riječi Božje i Božjega kraljevstva sa svrhom rađanja ljudi vjere. U navješčaju milosrđe dobiva povlašteno mjesto koje zahvaća cjelokupno poslanje i život Crkve. Crkva je znak Božjeg milosrđa te sva njezina djelatnost izvire iz milosrđa, tako i sakramenti, među kojima papa Franjo na osobit način izdvaja djelotvornost milosrđa unutar sakramenta pomirenja. O tome nam svjedoči terminologija kojom se papa, govoreći o sakramentu pomirenja, služi kroz cijelu bulu: pomirenje. Termin označava temeljnu vrednotu i smisao sakramenta pomirenja, odnosno pokazuje kako je cilj zahvatiti cijelu osobu. Smisao navještaja milosrđa u sakramentu pomirenja ne ostvaruje se »pukim« udjeljivanjem oprosta penitentu, iza kojeg se može skrivati i banalizacija grijeha, i mogućem pretjeranom moraliziranju, već ponajprije i ponajviše u odgoju njegova srca, odnosno savjesti i slobode snagom i svjetlom vjere. Takvim se terminom koristi samo kako bi se snažnije istaknula dubina, širina i bogatstvo milosrđa, a posljedično i bogatija i dublja dimenzija samog sakramenta, s jedne strane, te kako bi se uredio odnos penitenta i službenika Crkve u sakramentu pomirenja, s druge strane. Naime, terminologija stavlja snažan naglasak na osobe, tj. na osobe penitenta i Boga, ali i na ulogu ispovjednika koji je svojom službom bitno usmjeren kako na vjeru tako i na zajedništvo penitenta s Bogom po Isusu Kristu (usp. Mt 16,19; Iv 20,22-23). Što se tiče službenika Crkve, riječ je o onome što ćemo jasnije istaknuti u nastavku, a bitno se tiče naravi Crkve koja trajno mora vrijediti kao izvor i paradigma vjersko-moralnog ophođenja službenika Crkve u sakramentu pomirenja, ali i uopće.

Kako bi istaknuo prvenstvo vjere u sakramentu pomirenja, papa Franjo ističe prije svega ekleziološki smisao navještaja milosrđa koji je u potpunom skladu s naravi i identitetom Crkve, govoreći: »Crkva ima zadatak naviještati Božje milosrđe, to živo srce evanđelja, koje na svoj način mora doprijeti do srca i uma svake osobe. [...] Vlastitim riječima i djelima mora prenositi milosrđe, kako bi dotaknula srca svih ljudi i potaknula ih da ponovno pronađu put koji

vodi k Ocu. Prva je istina Crkve Kristova ljubav. Crkva je služiteljica te ljubavi i posreduje tu ljubav ljudima: ljubav koja oprašta i izražava se kroz sebedarje« (MV 12)³¹. S tim u vezi, vjera je »bitno spoznajni čin u kojem se Bog daruje čovjeku kao istina«³². Upravo u pitanju Božjeg sebedarja milosrđe postaje znak koji se otkriva kao čin i razlog vjere, kao čin kroz koji se na iskustven način doživljava i živi zajedništvo s Bogom, čin po kojem se Bog objavljuje i daruje čovjeku radi vječnog zajedništva u ljubavi. Slično govori i *Katekizam Katoličke Crkve*: »Vjera je čovjekov odgovor Bogu, koji mu se objavljuje i dariva, pružajući istodobno čovjeku preobilno svjetlo u traženju zadnjeg smisla života« (KKC 26). U tom smislu već je ranije napomenuo papa Ivan Pavao II., uvijek misleći o Crkvi kao sakramentu sjedinjenja: »Crkva, dakle, spoznaje da joj je osnovna dužnost omogućivati da se to sjedinjenje trajno događa i obnavlja. Crkva želi služiti tom jedinom cilju: da svaki čovjek uzmogne pronaći Krista, kako bi Krist mogao sa svakim čovjekom hodati stazom života...«³³

Iz tog dubljeg i bogatijeg shvaćanja Crkve kao sakramenta sjedinjenja, a posljedično i uloge ispovjednika, izvire sastavan i neodvojiv dio sakramenta: približiti suvremenom čovjeku poziv na otkrivanje i takoreći novo prepoznavanje milosrdnog lica Boga Oca u Isusu iz Nazareta. Tako su ključne riječi oko kojih se kreće papa Franjo i kojima ukazuje na smjernice ostvarivanja milosrđa u sakramentu pomirenja: vidjeti, otkriti, razmatrati i iskusiti ljubav Boga koji tješi, koji oprašta i daje nadu koji su usmjereni prema susretu i zajedništvu dviju osoba. Riječ je o ključnim riječima koji obilježavaju život i poslanje Crkve koja je po svojoj naravi sakrament jedinstva. Crkva je »mjesto« u kojem čovjek ostvaruje istinski susret s Kristom jer joj je povjerena briga da čuva i naučava, da čovjeka privodi k Bogu jer »svako Pismo Bogom nadahnuto korisno je za poučavanje, uvjeravanje, popravljavanje i odgajanje u pravednosti da čovjek Božji bude vrstan, za svako dobro djelo podoban« (2 Tim 3,16-17).

³¹ Papine su riječi tako u potpunom skladu s naravi Crkve: »Riječ za Crkvu, *ekklësia*, (od grčkoga *ek-kalein*, 'pozvati van', 'sazvati') znači 'saziv'; označuje zborove naroda, općenito vjerskoga značaja. Taj se izraz često upotrebljava u grčkom Starom zavjetu za skupštinu izabranog naroda pred Bogom, napose za skupštinu na Sinaju gdje je Izrael primio Zakon i bio od Boga ustanovljen kao njegov sveti narod«, HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Katekizam Katoličke Crkve*, Zagreb, 1994., 751 (dalje: KKC).

³² Mauro COZZOLI, *Etica teologale. Fede. Carità. Speranza*, 81. Sličnim riječima Joseph Ratzinger naglašava kako se vjera ne stječe vlastitim umovanjem na putu traženja istine, već primanjem onoga koji me predusreće i koji mi se daruje. Usp. Joseph RATZINGER, *Uvod u kršćanstvo*, Zagreb, 2007., 86.

³³ IVAN PAVAO II., *Redemptor hominis – Otkupitelj čovjeka. Enciklika na početku papinske službe* (4. III. 1979.), Zagreb, 1997., 32 (dalje: RH).

U tom duhu, papa Franjo upućuje svojevrsan poziv ispovjednicima kako se sakrament pomirenja ne smije jedino i isključivo svesti na puko priznanje i odrješenje grijeha jer je po svojoj naravi bitno upućeno na pomirenje, na obnovu zajedništva, dijaloga i suradnje Boga i čovjeka, na osposobljavanje čovjeka da nasljeđuje Krista po milosnom daru vjere, »bez mene ne možete učiniti ništa« (Iv 15,5). Kako grijeh stvara podijeljenost tako je sakrament pomirenja upućen po svojoj naravi stvarati jedinstvo odnosno živo i aktivno zajedništvo, što uostalom izvire iz stvarnosti da je Crkva »u Kristu kao sakrament ili znak i oruđe najtješnjeg sjedinjenja s Bogom i jedinstva cijeloga ljudskog roda«³⁴. Tako milosrđe u »rukama« Crkve poprima ekleziološki karakter. Takva slika odnosa Crkve i milosrđa svakako pridonosi novom i drukčijem pogledu i vrednovanju samoga sakramenta jer je ispovjednik upućen na promišljanje o vlastitim ulogama tijekom služenja sakramenta pomirenja: suca, liječnika, oca i učitelja,³⁵ koji su podijeljeni tako da se ne tretira samo grijeh koji smo dužni osuditi već čovjek kojem je ispovjednik upućen obnoviti vjeru, povjerenje i ljubav prema Bogu³⁶ ali i zajedništvo s cijelom Crkvom. Zadatak i predmet sakramenta jest čovjek i vjera, odnosno nasljedovanje Krista po daru vjere, a ne samo i jedino grijeh.

2.2. *Teologalna krepost vjere kao prvi zahtjev/cilj milosrđa*

Dosadašnja analiza milosrđa u svjetlu naravi i poslanja Crkve omogućila nam je da otkrijemo nakanu pape Franje da se do kraja osvijetli i aktualizira poslanje Crkve u suvremenom svijetu »kako bi svjedočenje vjernikâ bilo snažnije i plodonosnije« (MV 3). Navedenom vizijom pape Franje nastoji se još jednom na vrlo otvoren način odaslati poruka kako je i ispovjednikova dužnost pridonijeti da objektivna vjera, koja proizlazi iz objektivnih i objavljenih istina vjere i morala, postane i subjektivna, osobna vjera po kojoj vjernik slobodno, pozitivno i odgovorno odgovara Bogu.³⁷ Nauk Drugoga vatikanskog koncila tako je za papu Franju polazišna točka razmatranja milosrđa i njegove aktualizacije na svim razinama Crkve, osobito u pitanjima sakramenata. Imajući sva-

³⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Lumen gentium. Dogmatska konstitucija o Crkvi* (21. XI. 1964.), br. 1, u: *Dokumenti*.

³⁵ Usp. Guido GATTI, *Confessare oggi*, Torino, 2001., 61–81, 101–107.

³⁶ »A ljubav je prije svega veća od grijeha, od slabosti, od raspadljivosti stvorenja, jača od smrti. Ljubav je uvijek spremna podignuti i oprostiti, uvijek spremna poći u susret rasipnome sinu, stalno u traženju objave sinova Božjih, koji su pozvani na buduću slavu. Ta objava ljubavi također se nazivlje milosrđem; ta pak objava ljubavi i milosrđa ima u ljudskoj povijesti svoj lik i ime: zove se Isus Krist« (RH 23).

³⁷ Usp. Ivan FUČEK, *Zakon – Vjera*, 227–228.

kako u vidu suvremenu kulturu života i duhovno-moralnih izazova s kojima se suvremeni čovjek suočava, temeljna je zadaća službenika Crkve da uvijek iznova otkrivaju i ostvaruju staru dužnost, tj. da otkrivaju kako im je povjerenica »skrb da bolje upozna i shvati današnjega čovjeka i suvremeni svijet« (RP 1), a ono se osobito odnosi na vjeru i ambijent u kojem se penitent nalazi i ostvaruje vlastiti život, što uvelike utječe na navještaj milosrđa. Tako je od Drugoga vatikanskog koncila do danas snažan naglasak stavljen na čovjeka, na njegovu cjelovitu formaciju savjesti i slobode, osposobljujući ga za vjerno i autentično nasljedovanje Isusa Krista, što pokazuje kako je snažan i nezaobilazan naglasak stavljen i na samog ispovjednika koji je dužan voditi računa o opasnostima banalizacije, od banalizacije grijeha do banalizacije okolnosti u kojima penitent ostvaruje svoj život i u kojima se suočava s vlastitom nevjerom ili slabom vjerom pa sve do banalizacije vlastite službe i uloge u sakramentu pomirenja. Prema tome, usmjerenje koje nudi papa Franjo jest uzlazni pristup penitentu. Praksa sakramenta pomirenja ne polazi nužno odozgo, od objavljenih istina vjere i morala, odnosno od sadržaja (*fides quae creditur*), nego odozdo kako bi se istaknula neodvojiva važnost subjektivne, odnosno osobne vjere penitenta (*fides qua creditur*).³⁸ Gotovo da je naglašena uzlazna dimenzija vjere jer penitent »nema samo posla s nekim objektivnim sadržajem vjere, kao primjerice onaj tko zna, nego istodobno i s Nekim«³⁹.

Ukoliko je milosrđe susretljivost Boga koji izlazi ususret čovjeku, koji teži zajedništvu s čovjekom, svojom slikom i prilikom, tada proizlazi da je ispovjednik, prije moraliziranja, bitno upućen na vjeru, odnosno na teologalni život penitenta. Tome svakako pridonosi slika Crkve kao sakramenta sjedinjenja s Bogom ali i paradigmatična prispodoba o *milosrdnom ocu*, koji ne samo da oprašta već vraća sinu dostojanstvo i prima ga u svoj dom. Obnovljen je njihov odnos.⁴⁰ Osim oprosta čin prati i obnova zajedništva (*koinonia*). U pomirenju otac osposobljuje sina za staru, ali opet novu suradnju. Stoga sakrament pomirenja nije samo održavanje grijeha nego istinski sakrament vjere i za vjeru. U tom slučaju papa kaže: »Mnogo je onih, a među njima ima i mladih, koji se vraćaju sakramentu pomirenja; s pomoću tog iskustva oni ponovno nalaze put povratka Gospodinu, živeći trenutak snažne molitve i ponovno otkrivajući smisao vlastitoga života. Stavimo odlučno sakrament pomirenja ponovno u središte, jer omogućuje ljudima izravan doticaj s veličinom Božjega milosrđa« (RP 17). Prema toj čežnji susreta Boga koji traži čovjeka, s jedne strane, i peni-

³⁸ Usp. *Isto*.

³⁹ Josef PIEPER, *O vjeri*, 16.

⁴⁰ Usp. Renzo GERARDI, *Teologia ed etica della penitenza*, Bologna, 2001., 28–35.

tenta koji traži Boga, s druge strane, kao i obnove njihova zajedništva i vjere u penitenta, Crkva osvježava svojim službenicima svijest kako je njezin evangelizatorski zadatak približiti čovjeka Bogu, da iskusi njegovu spasiteljsku ljubav kojom opominje, tješi, oprašta i daje nadu.⁴¹ Svećenik je duboko uronjen u obnovu tog odnosa kao osoba koja, kao mostograditelj, djeluje *in persona Christi*. U tom je smislu, jer se ostvaruje susret s raskajanim grešnikom, sastavni i neodvojivi dio sakramenta pomirenja, ali i obrnuto, evangelizacija po kojima Crkva »teži da ljude privede punini pomirenja« (RP 8). Tu je osobit naglasak stavljen na riječ *punina*, kojom se nastoji označiti nužnost cjelovitog pomirenja: i vjerom i djelom zajedno kako bi čovjeka doveo do temeljnog vjerskog i moralnog zahtjeva: »da se u dušama obnovi ono što se zove *vir perfectus*«⁴², što je po naravi neostvarivo bez susreta i povezivanja s »temeljem bitka«⁴³ i »supstancijom osobnog života«⁴⁴, tj. Bogom.

Kako službenik Crkve mora trajno voditi računa da mu je povjerena skrb da kvalitetnije shvati čovjeka i prostor u kojem živi i djeluje, ljudsko nam iskustvo, međutim, ne dopušta da zanemarimo i drugu stranu »medalje«, tj. da ispovjednik nerijetko stoji pred opasnošću da se sakrament zanemarivanjem teoloških kreposti svede jedino i isključivo na ispovijed i odrješene grijeha, a time i povrede cjelovitog smisla sakramenta. Naime, iskustvo nam govori kako se penitent pred navještajem milosrđa ne suočava samo s ljubavlju i vjernošću Božjom nego i s vlastitom (ne)vjerom što uglavnom olakšava ili otežava daljnji govor o milosrđu, a posljedično i doživljaj Boga kao živoga Boga. Osim toga, u kontekstu vlastite (ne)vjere navještaj milosrđa i govor o Bogu kao milosrdnom Ocu nerijetko stoji u mogućem dvostrukom shvaćanju – kao demagogija ili istina – koji, ukoliko je riječ o nevjeri i demagogiji, postaje pravi izazov za službenika Crkve, a ponekad i kao moguća prepreka na putu ranije navedenog iskustva vjere i milosrđa. Drugim riječima, službenik Crkve se susreće s neshvatljivošću Riječi Božje i govorom o milosrđu, što kasnije bitno utječe i na uspješnost sakramenta pomirenja u smislu obraćenja i promjene. Čini se stoga vrlo važnom zadaćom u naviještanju milosrđa promatrati Božje milosrđe i iz perspektive penitenta, a opet s ciljem kako bi svjedočenje vjernikâ bilo snažnije i plodonosnije.

Prethodno rečenom slobodno možemo nadodati i one okolnosti u kojima se tijekom ispovijedi otkrivaju teške okolnosti u kojima penitenti žive, a što ni na koji način ne pridonosi jačanju i svjedočenju vjere, baš naprotiv. Riječ je

⁴¹ Usp. RP 3; Renzo GERARDI, *Teologia ed etica della penitenza*, 217–243.

⁴² IVAN PAVAO II., *Sakrament pokore*, 28.

⁴³ Josef PIEPER, *O vjeri*, 61.

⁴⁴ *Isto*.

o osobama koje se suočavaju s raznim oblicima zla, kako fizičkim tako i socijalnim, koji nerijetko pridonose razvoju nevjere u penitentnu, a koji rezultira drukčijom slikom Boga, od onog objavljenog Boga ljubavi do onog »iskustvenog« kao Boga bešćutnosti ili srditog Boga s obzirom na grijeh. Osim toga, ispovjednik se unutar takvog konteksta ne susreće samo s nevjeroj u smislu dovođenja u pitanje Božje opstojnosti nego i s nevjeroj u smislu Božje ljubavi, dobrote i milosrđa. Tome nerijetko pridonosi i ambijent u kojem penitent ostvaruje svoj život. Dovoljno je spomenuti razne oblike zla, osobito nepravde, koju ljudi trpe, a unutar čega se ateizam ne pojavljuje samo u smislu nevjere, kao duhovnog stanja oprečnog vjeri u Boga, već u smislu odbijanja prihvaćanja Boga koji šuti ili se ponaša, takoreći, bešćutno prema ljudskoj bijedi. Nevjera se pojavljuje kao plod netrpeljivosti prema Bogu koji šuti. Osobito danas kada je sve veći broj ljudi koji zbog društvene nepravde u gotovo svim njezinim strukturama ne uspijevaju ostvariti svoj život, onaj društveni i kršćanski. Potvrdu takvom promišljanju nalazimo i u onome što je Walter Kasper izrazio u knjizi *Milosrđe*, a što možemo pretočiti u ranije izrečen stav kako nas iskustvo uči da se vjernici susreću i s krivom slikom Boga, s Bogom koji je daleko od njihove osobne situacije i za kojega stječu dojam da nema apsolutno nikakve veze sa situacijom svijeta u kojem gotovo svakoga dana jedna strašna vijest sustiže drugu, a mnoge ljude muči strah od budućnosti zbog pretjeranog pesimizma.⁴⁵ Na takvu sliku reflektira se i ljudska nevjera jer, kako dodaje Kasper, čovjek se suočava s provalijom, koja je plod odnosa neiskustva stvarnosti navješćaja vjere.⁴⁶ Za njega je grijeh postao borba za goli život.

U tom smislu Walter Kasper kaže kako takve okolnosti pridonose da penitentnu »teško pada govor o svemogućem i istodobno pravednom i milosrdnom Bogu«⁴⁷. Kada je riječ o istinskom vjerniku, osobi koja je duboko ukorijenjena u vjeru, u život s Bogom, tada navješćaj milosrđa biva poprilično jednostavan jer osoba razumije. Riječi nade i milosrđa promatra, vrednuje i prihvaća u svjetlu vjere. No, ne treba zaklapati oči i svjesno i namjerno zanemarivati i činjenicu kako je sve više trenutaka ili susreta u kojima je navješćaj Božjeg milosrđa vrlo težak, npr. s onima koji, osobito u jakim vremenima, pristupaju sakramentu pomirenja kao obliku crkvenoga folklora. Riječ je o onima koji pristupaju sakramentu pomirenja jer se to od njih očekuje, bilo od obitelji, prijatelja pa sve do župnika. Društvo ih uvjetuje. Riječ je o ispovijedi pod utjecajem mase »jer ja to moram; jer se to od mene očekuje«, a ne »jer ja to želim«.

⁴⁵ Usp. Walter KASPER, *Milosrđe*, Zagreb, 2015., 25.

⁴⁶ Usp. *Isto*, 11–17.

⁴⁷ *Isto*, 11.

Osim toga, službenici Crkve se nerijetko susreću i s osobama koje imajući u vidu veličinu i spasenjsku snagu Božje ljubavi zanemaruju i njezinu opraštajuću snagu jer prevagne svijest o težini počinjenoga grijeha. Riječ je o onima koji teško prihvaćaju mogućnost da im Bog oprašta. U prethodno navedenim slučajevima u kojima se ističu okolnosti, ali i u mnogim drugim slučajevima, u kojima se reflektira nevjera govor o milosrđu postaje izuzetno težak, nezahvalan i nerazumljiv, a što lako dovede do situacije da se banalizira Božje milosrđe, ljubav i dobrotu, a »krivica« i odgovornost osuđenički svaljuje na penitenta. Tu, međutim, ne treba posebno izdvajati i one koji sustavno banaliziraju ili relativiziraju težinu vlastitoga grijeha i grešnoga stanja jer Bog ljubavi oprašta *sve i uvijek*. To svakako govori o vjerskoj neupućenosti i polovičnom shvaćanju Božjega milosrđa i a obraćenje postaje u najmanju ruku diskutabilno. U tim i takvim izazovima služitelj sakramenta pomirenja dužan je iznijeti jasan nauk kako je milosrđe Boga Oca dinamika njegove ljubavi kojom izlazi ususret čovjeku, pozivajući ga na jednako dinamičan odgovor: »Obratite se i vjerujte evanđelju« (Mk 1,15). Iz te dinamike ljubavi izvire dubina i istinitost navještaja milosrđa koji poziva na vjeru i vjernost, odnosno na obnovu saveza i sinovskog odnosa s Bogom Ocem po Isusu Kristu. Time bismo ovaj dio mogli zaključiti kako je neodgovorno svjesno zanemariti stanje nevjere i životne okolnosti penitenta jer službenik sakramenta jest u svakom trenutku ne samo onaj koji određuje od grijeha nego i evangelizator, promicatelj vjere u Isusa Krista. Učenik Kristov, naime, snagom koju crpi iz svojega intimnog zajedništva s Kristom, preko teologalnih kreposti, može naučiti, vidjeti, prepoznati i prihvatiti kao vlastite kriterije načine Isusova ophođenja. Kroz intimno zajedništvo s Gospodinom čovjeku je moguće hodati kao što je Krist hodio,⁴⁸ »tko veli da u njemu ostaje, valja mu ići putom kojim je on hodio« (1 Iv 2,6). Riječ je o onim trenucima u kojima su, kako neizravno ističe papa Franjo, Božja pomoć i milosrđe najdragocjeniji darovi i pomoć da se odupre grijehu i nevjeri. Ispovjednik pritom prepoznaje kako je milosrđe ponajprije dar kojim Bog otvara vrata teologalnog života svakom penitentu jer ga kroz sakrament podiže i obnavlja božanska ljubav.⁴⁹

Nasuprot ranije izrečenom, poticaj promišljanju o milosrđu kao činu za vjeru jasno izriče i Dogmatska konstitucija *Dei Verbum*: »Bogu objavitelju treba odgovoriti poslušnom vjerom kojom čovjek čitava sebe slobodno Bogu izručuje stavljajući na raspolaganje Bogu objavitelju potpuno i odano služenje uma

⁴⁸ Usp. Sergio BASTIANEL, *Vita morale nella fede in Gesù Cristo*, 104.

⁴⁹ Usp. Renzo GERARDI, *Teologia ed etica della penitenza*, 69–74.

i volje. I dajući slobodan pristanak objavi koju je On dao. A da uzvjerujemo, treba nam Božja milost, koja predusreće i potpomaže, i iznutrašnja pomoć Duha Svetoga da srce pokrene i k Bogu ga obrati, otvori oči duši i dadne svima ugodnost pristanka i vjerovanja istini« (DV 5). U tome se otkriva poziv na novo promišljanje o sakramentu pomirenja jer se ne susrećemo samo s gubitkom osjećaja za grijeh, kako je već ranije rekao papa Pio XII., već i polaganim gubitkom snage i vjere zbog zla koje je rapidno uznapredovalo u mnogim društvenim strukturama i koje nerijetko onemogućuje čovjeku vjerno nasljedovanje Krista u smislu vjernosti dobru i pravednosti. Tako da je nužan i neodvojiv zadatak vjera, štoviše u sakramentu do izražaja treba doći slavlje vjere. Tim više što sakrament pomirenja »nije tek neposredno sredstvo za uništavanje grijeha – što je negativni vid, već dragocjeno vježbanje u kreposti, koje je kao takvo ispaštanje i žrtva, nezamjenjiva škola duhovnosti, pozitivno zauzimanje da se u dušama obnovi ono što se zove *vir perfectus*, do čovjeka savršena, do mjere uzrasta punine Kristove. U tom je smislu dobro postavljena ispovijed već po sebi visok oblik duhovnoga vodstva«⁵⁰, kaže Ivan Pavao II. Takav stav Ivana Pavla II. govori kako je milosrđe usmjereno prema čovjeku, prema obnovi njegova zajedništva s Bogom i čovjekom jer ponovno otkriva svoje teologalno dostojanstvo.⁵¹ *Vir perfectus*, osim što je čin Božjega milosrđa, jest i teologalni život čovjeka – »a mi koji smo od dana, budimo trijezni, obucimo oklop vjere i ljubavi i stavimo kacigu, nadu spasenja« (1 Sol 5,8). *Vir perfectus* jest savjest koja je prosvijetljena teologalnim krepostima, jest sloboda koja je osnažena i koju vode teologalne kreposti vjera, ufanje i ljubav.

Na kraju, uzimajući u obzir i one koji banaliziraju ili relativiziraju vlastite grijeha, milosrđe nam se otkriva i preko istine. Naime, već je ranije rekao papa Ivan Pavao II. kako »vjernikova duhovnost, da bi mogla ponovno rasti, mora biti ukorijenjena na dobro i 'objektivnom' tlu: u nauku Krista i Crkve«⁵². Druhim riječima, zajedništvo Boga i čovjeka traži svakako prihvaćanje istine jer je vjera bitno upućena na istinu. Da, milosrđe jest Radosna vijest Božje ljubavi i vjernosti. Iz tog razloga ono budi u čovjeku i osjećaj pokajanja ali i zahvalnosti jer svjetlom istine rasvjetljuje grijeha i njihovu težinu koja poremećuje odnos Boga i čovjeka. Milosrđe je istina, a ne cenzura jer čvrsto i trajno zajedništvo ne može biti izgrađeno na laži, a Bog teži za zajedništvom i spasenjem čovjeka u Istini koja prosvjetljuje savjest i snaži slobodu za Krista.⁵³ Milosrđe ide pre-

⁵⁰ IVAN PAVAO II., *Sakrament pokore*, Zagreb, 1997., 28.

⁵¹ Usp. Mauro COZZOLI, *Etica teologale. Fede. Carità. Speranza*, 17.

⁵² IVAN PAVAO II., *Sakrament pokore*, 16.

⁵³ Usp. Mauro COZZOLI, *Etica teologale. Fede. Carità. Speranza*, 42–45.

ma tome da čovjek, jer u sebi nosi urođenu čežnju za Bogom, bude zajedničar božanske naravi.⁵⁴

Iz navedenih razloga nužno je uključiti i ne zanemariti stvarnost samog sakramenta pomirenja kao sredstva stvaranja ili rađanja zajedništva čovjeka i Boga kroz obnovu njegova teologalnog dostojanstva. Nezahvalno je, ako ne i pogrešno, zanemarivati u sakramentu pomirenja i navještaju Božjega milosrđa stvarnost ljudske vjere ili nevjere jer o istima ovisi i vrednota i smisao navještaja milosrđa. Drugim riječima, u ranije navedenim primjerima govor o milosrđu postaje nevjerojatno nestvaran i vrednovan kao demagogija jer nedostaje glavni pogled i »tumač« – svjetlo vjere, nade i ljubavi. Stoga, da bi navještaj milosrđa bio uspješan, da bi bio stvaran, iz perspektive penitenta, nužno je u sakramentu biti usmjeren na čovjeka i njegovu vjeru, oraspoložiti ga i otvoriti za milost i dar koju vjera pruža.

Zaključak

Već je prošlo punih sedamdeset godina kako je papa Pio XII. izjavio da je znak današnjeg vremena, odnosno grijeh našeg stoljeća, gubitak osjećaja za grijeh. Prošlo je već i punih trideset godina kako je i papa Ivan Pavao II. izrekao kako taj gubitak slijedi i gubitak smisla za Boga. Gotovo da su obje izjave znak XX. stoljeća koje prati jednakim, ako ne i većim, intenzitetom početak trećega tisućljeća. Takva duhovno-moralna tragedija koja prati život ljudske zajednice nije zaobišla niti zaobilazi i dan-danas život i poslanje Crkve. Crkva se, štoviše, nalazi uronjena u tu problematiku osjećajući da su patnje današnjega vremena ujedno i patnje Kristovih učenika (usp. GS 1). Štoviše, navedena duhovno-moralna tragedija iznjedrila je još snažnije potrebu unutar Crkve da još snažnije progovori o Bogu koji oprašta, koji ljubi i daje nadu. Takvom je odlukom Crkva, osobito početkom trećega stoljeća, u kojem je pitanje zla i grijeha postalo daleko kompleksnije, snažnije istaknula i potrebu da se ponovno vrati izvorima o kojima govori i Drugi vatikanski koncil, a koji na poseban način progovara o izvornoj naravi i poslanju Crkve kroz povijest. Iako grijeh prati život ljudske zajednice i Crkve, on ipak nije glavni predmet razmatranja i govora Crkve. Crkva je čitavim svojim bićem usmjerena na vjeru u osobu Isusa Krista čije je ona mistično tijelo, a čija je Krist glava. Tako se pred Crkvu stavlja i svojevrsni zadatak da prepozna i navješćuje Krista kao svojeg pastira, glavu i učitelja ali

⁵⁴ Usp. Richard PAVLIĆ, Sposobnost današnjeg čovjeka za vjeru, u: *Bogoslovska smotra*, 83 (2013.) 1, 38–39, 47–48.

savjest koja nas trajno poziva da govori o dobru, o Bogu, o Kristu Spasitelju, o vjeri. Vjera tako ostaje glavni predmet navještaja Crkve kojom privodi ljude Kristu i osposobljuje ih za nasljedovanje u vjeri, ljubavi i nadi. Vjera je put prema kojem se sakrament pomirenja ostvaruje u punini jer je njezin predmet čovjek odnosno njegov biti *vir perfectus*, kako veli Pavao u Poslanici Efežanima »dok svi ne prispijemo do jedinstva vjere i spoznaje Sina Božjega, do čovjeka savršena, do mjere uzrasta punine Kristove« (Ef 4,13). Upravo *vir perfectus* kao temeljni zahtjev milosrđa traži od Crkve i svakog njezina službenika da u sakramentu pomirenja razumije i shvati život suvremenog čovjeka, ambijent u kojem živi i ostvaruje svoj život te da mu pristupi kao subjektu kojemu Bog želi objaviti svoju ljubav i dobrotu u daru vjere i oprostima grijeha. U svemu tome, ne banalizirajući i ne umanjujući snagu objavljenih istina vjere i morala, na svjetlo se izdvaja snaga živog susreta s Nekom – s Bogom. Tako Joseph Ratzinger veli: »Kršćanski vjerovati znači povjeriti se smislu koji nosi mene i svijet, uzeti ga kao čvrst temelj na kojemu mogu bez straha stajati. Služeći se nešto više jezikom tradicije, mogli bismo reći: kršćanski vjerovati znači našu egzistenciju shvatiti kao odgovor Riječi, *Logosu* koji sve stvari nosi i drži.«⁵⁵

Summary

FAITH IN THE PERSPECTIVE OF THE PROCLAMATION OF MERCY IN THE SACRAMENT OF RECONCILIATION

Mislav KUTLEŠA

Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb
Vlaška 38, p.p. 432, HR – 10 001 Zagreb
mkmoraltheol32@hotmail.com

By promulgating the bull Misericordiae vultus on April 11, 2015, Pope Francis has announced the Extraordinary Jubilee of Mercy as the special time for the Church. The bull has pointed out two things: 1) the goal of the jubilee, which is to open the possibility for the human being to have a true encounter with God and to have a personal experience of the closeness and love of God, and (2) demands, which are primarily addressed to ministers of the sacrament of reconciliation, and these consist in revealing the face of mercy of the Heavenly Father and in helping the penitent on his/her way of faith. For this reason, the main goal of this article is to reflect on the relation between faith

⁵⁵ Joseph RATZINGER, *Uvod u kršćanstvo*, 68.

and mercy in the sacrament of reconciliation. However, in order to avoid unnecessary idealisation of this relation, experience does not allow us to forget the other »side of the coin«, i.e., how the penitent to whom mercy is proclaimed is not only encountering love of God, but, often, also his/her own disbelief, which, then, makes the further discourse on merciful God full of love and goodness harder. The article does not exclude possible banalisation of sin, sinful state, and faith (since God who loves forgives always and everything) either. These things, then, point out an incorrect understanding of God's mercy. This challenge sets the task for the minister of the sacrament of reconciliation to present clear teaching that mercy of God the Father is dynamics of his love with which he meets the human being and invites him/her to respond in a similarly dynamic way: to repent and to believe in the gospel. From this dynamics of love springs the truthfulness of the proclamation of mercy that calls to faith and faithfulness, i.e. to the renewal of the Covenant of the filial relationship with God the Father through Jesus Christ.

Keywords: *faith, sin, reconciliation, communion, theological virtues, vir perfectus.*